

Силабус
навчальної дисципліни
Процеси націотворення в Центрально-Східній Європі XIX ст.
для спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія)
2025-2026 навчальний рік

Освітня програма «Середня освіта (історія та правознавство)»
Спеціальність 014.03 Середня освіта (Історія)
Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка
Рівень вищої освіти перший

Викладач (і)	Федорик Юрій Володимирович
Посилання на сайт	
Контактний тел.	0999058168
Е-mail викладача:	Jurij83fedoryk@gmail.com
Графік консультацій	Четвер 11.10-12.30

Обсяг курсу на поточний навчальний рік:

Кількість кредитів/ годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	звітність
5	20	20	110	залік

Семестр: весняний

Мова навчання: українська

Ключові слова: Центрально-Східна Європа, національний рух, трансформація, національні наративи, національний міф, романтизм, націоналізм.

Мета та предмет курсу:

Метою викладання навчальної дисципліни *Процеси націотворення в Центрально-Східній Європі XIX ст.* є надання студентам необхідного наукового матеріалу для розуміння сутності народження та трансформації національних рухів на території Центрально-Східної Європи, висвітлення політичних, релігійних, економічних, культурних, демографічних процесів, які вплинули на розвиток національних ідентичностей серед етнокультурних спільнот регіону.

Предметом вивчення дисципліни є комплексне вивчення особливостей розвитку національних рухів в Центрально-Східній Європі після Великої французької революції 1789 р. і до вибуху Першої світової війни.

Компетентності та програмні результати навчання:

	Програмні компетентності	Компетентності	Результати навчання
	Загальні компетентності (ЗК)	<p>ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.</p> <p>ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.</p> <p>ЗК 6. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.</p>	<p>ПРН 1. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.</p> <p>ПРН 2. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.</p> <p>ПРН 3. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.</p> <p>ПРН 4. Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.</p> <p>ПРН 5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.</p>
	Фахові компетентності спеціальності (ФК)	<p>ФК 1. Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.</p> <p>ФК 3. Усвідомлення соціальних функцій історика, розуміння можливості використання історії для досягнення політичних цілей, в тому числі наслідків зловживання історією.</p> <p>ФК 5. Здатність відшукувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні</p>	<p>ПРН 6. Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.</p> <p>ПРН 7. Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах.</p> <p>ПРН 8. Брати участь у плануванні та виконанні наукових досліджень у сфері історії, презентувати</p>

		<p>матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. П.).</p> <p>ФК 9. Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.</p>	<p>результати досліджень, аргументувати висновки.</p> <p>ПРН 9. Мати навички організації практичного вирішення питань історичної пам'яті та охорони матеріальної й нематеріальної культурної спадщини України.</p> <p>ПРН 10. Застосовувати сучасні методики у процесі популяризації історії та археології, а також здійсненні різних видів педагогічної діяльності.</p> <p>ПРН 11. Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.</p> <p>ПРН 12. Здійснювати комунікацію з професійних питань з представниками наукових, громадських, релігійних і національно-культурних організацій і спільнот.</p> <p>ПРН 13. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.</p> <p>ПРН 14. Вміти акумулювати та поширювати кращий досвід професійної діяльності, інтегрувати досягнення інших наук для вирішення актуальних проблем історії та археології</p>
--	--	--	--

Зміст курсу:

Змістовий модуль 1. Вступ до курсу «Процеси націотворення в Центрально-Східній Європі XIX ст.»

1. Основні тенденції націотворення в Центрально-Східній Європі в XIX ст. Винайдення термінів Східна та Центрально-Східна Європа, географічні межі регіону. Політичний та соціально-економічний розвиток Центрально-Східної Європи в к XVIII ст. Селянські та державні нації, основні відмінності їх націотворення. Етнічна історія регіонів як чинник формування національних наративів. Релігія як чинник національних наративів. Місце українців у східноєвропейському націотворенні

Змістовий модуль 2. Польський національний рух в умовах національного поневолення (к. XVIII – поч. XX ст.)

2-3. Генеза польської політичної нації. Романтизм та генеза польської політичної думки у Росії, Пруссії та Австрії напр. XVIII – у I пол. XIX ст. Листопадове повстання 1830-1831 рр. і польський національний рух. «Велика еміграція». «Весна народів» та польське національне пробудження в Галичині та Великому познанському князівстві. Січневе повстання 1863-1864 рр. та його наслідки для автономії Царства Польського. Польський національний рух в Німеччині 1871 – 1914 рр. Польський національний рух в Австро-Угорщині (1867-1914). Польський національний рух та Римсько-католицька церква. Політизація суспільно-політичного життя польських земель в II пол. XIX – поч. XX ст. Перші польські партії та їх ідейна спрямованість.

Змістовий модуль 3. Селянські нації колишнього Великого князівства Литовського: від етнічних мас до етнічного націоналізму

4-5. Генеза білоруського та литовського національних рухів. Перші «національні будителі» селянських народів Великого князівства Литовського у к. XVIII - I пол. XIX ст. Релігія як чинник національного пробудження білорусів та литовців. Білоруський та литовський рухи у боротьбі за писемну мову в XIX ст. Політизація суспільно-політичного життя на білоруських та литовських землях в к. XIX – поч. XX ст. Перші політичні громадські організації та партії. Литовський та білоруський національні наративи к. XVIII – поч. XX ст. у боротьбі за спадщину Великого князівства Литовського.

Змістовий модуль 4. Балтійський випадок націотворення: еволюція селянських націй Остзейського краю (к. XVIII - поч. XX ст.)

6-7. Генеза національних рухів в Остзейському краї. Естляндія, Лівонія, Курляндія, Семигалія та Латгалія як арена боротьби між німецьким, польським та російським культурними та політичними впливами напр. XVIII – на поч. XX ст. Лютеранство та православ'я в латвійському та естонському націотворенні. Аграрне питання у «остзейських» губерніях та його значення для розвитку латвійського та естонського національних рухів. Національне пробудження латишів напр. XVIII – на поч. XX ст. Феномен національного руху естонців

напр. XVIII – на поч. XX ст. Латиші та естонці від першої російської революції до початку першої світової війни (1905-1914 рр.).

Змістовий модуль 5. Національні процеси на території Габсбурзької монархії (к. XVIII - поч. XX ст.).

8-9. Національні процеси на території імперії Габсбургів. Національні рухи слов'янських народів Габсбурзької монархії у к. XVIII – поч. XX ст. між панславістськими тенденціями та лояльністю до Австрії. Чеське та угорське «національні питання» у Весні народів 1848-1849 рр. Угорський національний рух після створення дуалістичної монархії. Підстави та початки угорського націоналізму. Хорвати, серби, словаки й трансільванські румуни у боротьбі проти угорського націоналізму. Словенський національний рух у південно-західних австрійських провінціях: між культурним рухом та становленням модерної словенської нації. Ілліризм та югослов'янізм як культурний і політичний рух балканських слов'ян.

Змістовий модуль 6. Єврейський національний рух в Центрально-Східній Європі (к. XVIII - поч. XX ст.).

10. Національне пробудження євреїв Центрально-Східної Європи в к. XVIII – на поч. XX ст. Розселення, характеристика чисельності, державної приналежності та соціально-економічного статусу єврейського населення Центрально-Східної Європи напр. XVIII – I пол. XIX ст. Місце юдейської релігії в витоках єврейського націотворення. Євреї-ашкеназі Центрально-Східної Європи у конфлікті між прихильниками асиміляції та ревнителями збереження традицій. Посилення антисемітських тенденцій в Центрально-Східній Європі та спроби протидії їм з боку єврейського населення: роль єврейського шкільництва у збереженні єврейської ідентичності у Російській, Австрійській та Німецькій імперіях. Соціалістичні та сіоністські тенденції в суспільно-політичному житті євреїв напередодні I світової війни.

Методи навчання: лекція, читання та коментар історичних джерел, робота з картою, таблицями, схемами та діаграмами, бесіда, групові дискусії, робота в малих групах, співбесіда, колоквиум, аудіовізуальний метод, електронні презентації.

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять): *Поточне оцінювання* складається з балів за участь у семінарах та виконання самостійної роботи. Активна участь в обговореннях, аналітичний підхід і критичний аналіз є ключовими критеріями оцінювання. *Дедлайни:* самостійні роботи, здані із запізненням без поважних причин, оцінюються нижче (75% від максимально можливої оцінки). Перескладання тем можливе лише за наявності поважних причин. Академічна доброчесність: Очікується дотримання принципів

академічної доброчесності, включаючи відсутність плагіату, правильне оформлення джерел та дотримання норм наукової етики. *Відвідуваність*: є обов'язковим компонентом оцінювання. Пропуски без поважних причин впливають на підсумкову оцінку. *Навчальні платформи*: використовуються онлайн-платформи Moodle та Zoom для дистанційного навчання, доступу до матеріалів курсу та здачі робіт. *Політика академічної доброчесності*: передбачається, що при підготовці до практичних занять, роботі з джерелами інформації, будуть відсутні всі види академічного плагіату та здобувачі будуть дотримуватися наукової етики, слідуючи положення Кодексу доброчесності університетської спільноти https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2025/11/kodeks_dobrochesnosti_universytetskoyi_spilnoty_bdpu1.pdf. *Політика використання ГШІ*, то послуговуючись університетським положенням https://bdpu.org.ua/wpcontent/uploads/2025/09/polityka_vykorystannya_shtuchnogo_intelektu_v_osvitnomu_proczesi_berdyanskogo.pdf при підготовці до практичних занять дозволено часткове використання ШІ для структурування матеріалу, підготовки презентацій, перекладання джерел з інших мов, забороняється копіювання та генерація неправдивих фактів, забороняється використовувати в контрольованому середовищі під час проведення іспиту.

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наочність: вивчення курсу не передбачає використання програмного забезпечення, крім загально вживаних операційних систем та програм.

Система оцінювання та вимоги:

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Приклад для заліку

Поточне оцінювання										ІМК.	Залік	Сума
ЗМ I	ЗМ II		ЗМ III		ЗМ IV		ЗМ V		ЗМ VI			
т 1	T2	T3	т4	т5	т 6	т 7	т 8	т 9	т10			
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	10	50	100
4	8		8		8		8		4			
40												

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою
	для заліку

90-100	A	зараховано
78-89	B	
65-77	C	
58-64	D	
50-57	E	
35-49	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Список рекомендованих джерел (наскрізна нумерація)

Основні

1. Баумерт И., Курлович Г., Томашун А. Основные вопросы истории Латвии : учебное пособие / перевод с лат. В. Душкиной. – Рига, 160 с.
2. Венгры и их соседи по Центральной Европе в Средние века и Новое время / ред. А. С. Стыкалин. — М.: Институт славяноведения РАН, 2004. — 344 с.
3. Дворнік Ф. Слов'яни в європейській історії та цивілізації. – К.: «Дух і літера», 2000.
4. Зашкільняк Л.О., Крикун М. Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2002. - 752 с. + 8 кол. мап.
5. История Латвии : XX век / Дайна Блейере, Илгварс Бутулис, Антонийс Зунда и др. – Рига : Jumava, 2005.
6. История южных и западных славян / Г.Ф. Матвеев, З.С. Ненашева. – Т. 1. - М.: МГУ, 1998.
7. Кирилина Л.А., Пилько Н.С., Чуркина И.В. История Словении. – СПб. : «Алетейя», 2011. — 480 с.
8. Карьяхярм Т., Адамсон А. Поворотные моменты истории Эстонии: Сборник документов и материалов для гимназий. — Таллинн: Арго, 2008. — 408 с.
9. Каппелер Андреас. Росія як поліетнічна імперія: Виникнення. Історія. Розпад / Перекл. з німецької Х. Назаркевич, наук. ред. М. Крикун. — Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2005. — XII+360 с, 11 карт.
10. Контлер Л. История Венгрии : Тысячелетие в центре Европы / пер. с англ. – М. : Издательство «Весь мир», 2002. – 656 с. : ил.
11. Снайдер Т. Перетворення націй: Польща, Україна, Литва, Білорусь 1569-1999 / пер. з англ. Котенко А. – К. : Дух і літера, 2014. – 464 с.
12. Станкевичь В. Судьбы народовъ Россіи. - Белоруссия. Украина. Литва. Латвия. Эстония. Армения. Грузия. Азербайджан. Финляндия. Польша. – Берлинъ : Издательство И.П. Ладыжникова, 1921. – 377 с.

13. Хаванова О.В. Нация, отечество, патриотизм в венгерской политической культуре: движение 1790 года. – М. : РАН, 2000. – 191 с.
14. Цольнер Е. Історія Австрії / Пер. з нім. Роман Дубасевич, Христина Назаркевич, Анатолій Онишко, Наталя Іваничук. — Львів: Літопис, 2001. — 713 с.

Додаткові

1. Вандич П. Ціна свободи: Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. – К., 2004.
2. Вівчарик М.М. Україна: від етносу до нації [Текст] : навч. посібник для студ. вищих навч. закладів / М. М. Вівчарик. – К. : Вища школа, 2004. – 240 с.
3. Віюницька О.І. Аналіз концептуально-теоретичних підходів до визначення поняття Центрально- Східна Європа // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2002. – Вип. 33. – Ч. 1.
4. Вулф Ларі. Винайдення Східної Європи: Мапа цивілізації у свідомості епохи Просвітництва. / Пер. з англ. С. Біленького. — К: Вид-во Часопис «Критика», 2009. — 592 с.
5. Гісторыя Беларусі ў 2 частках. Частка 1. Са старажытных часоў да канца XVIII ст.: курс лекцый / І. П. Крэнь, І. І. Коўкель, С. В. Марозава [і інш.]. – Мінск, «РІВШ БДУ», 2000. – 656 с.
6. Грицак Я. І ми в Європі? // Страсті за націоналізмом: Історичні есеї. – К., 2004.
7. Історія Центрально-Східної Європи / за ред. Л.О.Зашкільняка. – Львів: Львівський національний університет імені ІванаФранка, 2001. – 660 с.
8. История Центрально-Восточной Европы / Н. Алексюн [и др.]. СПб. : Евразия, 2009. 1120 с.
9. Кірсенко М. Східно-Центральна Європа: від геополітичних фантомів до історичної реальності і геополітичної перспективи // Україна і Польща у Східно-Центральній Європі: спадок і майбуття. – К., 1999.
10. Копилов С.А. Проблеми історії слов'янських народів в історичній думці України (остання третина XVII - початок XX ст.). - Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2005. — 466 с.
11. Кржен Я. Центральная Европа: какой она видится из Чехии // Европейский альманах. История. Традиции. Культура. – М., 1993.
12. Лыкошкина Л.С. Польские ученые о проблеме Центральной Европы // Политическая наука. – 2001. – № 4.
13. Маслійчук В. Концепція "Східно-Центральної Європи" Вернера Конце в контексті "європеїзації" сучасної української історичної науки // Історія та історіографія в Європі. – 2003. – № 1-2.
14. Миллер А.И. Тема Центральной Европы: история, современные дискурсы и место в них России // Новое литературное обозрение. - 2001. – № 52.

15. Гуржій О. І., Смолій В. А. Як і коли почала формуватися українська нація. – К.: Наук. думка, 1991. – 112 с.
16. Касьянов Г.В. Теорії нації та націоналізму: Монографія. – К.: Либідь, 1999. – 352 с.
17. Плохій С. Козацький міф. Історія та націєтворення в епоху імперій / Авториз. пер. з англ. Миколи Климчука. — К.: Laurus, 2015. — 400 с.: 40 іл., 4 карти.
18. Хаванова О.В. Центральная Европа как уходящая натура? (Некоторые итоги дискуссии последних десятилетий в венгерской историографии) // Политическая наука. – 2001. – № 4. 13.
19. Шаншиева Л.Н. Немецкие историки о концепции Центральной Европы // Политическая наука. – 2001. – № 4.
20. Шенк Ф.Б. Ментальные карты: конструирование географического пространства в Европе от эпохи Просвещения до наших дней // Новое литературное обозрение. – 2001. – № 6 (52).
21. Frasz Z. Galicja. – Wrocław : Wydawnictwo Dolnośląskie, 2004. – 300 s.
22. Kizwalter T. O nowoczesności narodu : Przypadek polski. – Warszawa, 1999.
23. Lewandowski J, Goleman W. Samoidentyfikacja mniejszości narodowych i religijnych w Europie Środkowo-Wschodniej. – Lublin, 1999.
24. Lewandowski J. Historia Estonii, Wrocław – Warszawa – Kraków: Ossolineum, 2002. – 308 s.
25. Wilson A. Українці / z ang. Przełożył M. Urbański. – Warszawa : Bertelsmann Media, 2002. – 384 s.
26. Zgórniak M., Buszko J. Wielka Historia Polski, Tom 4 – Kraków, 2003. – 760 s.

Інтернет-ресурси

www.academia.edu

Електронна бібліотека (Україна) (www.lib.com.ua/)

ACLS History E-Books Project (США) (www.historyebook.com)

Міжнародний комітет історичних наук (www.cish.org/)